

Gesprek met sociaal voortrekker

Rob van Pagée

‘Participatie en *samenredzaamheid* van burgers’

Verslag door Alexandra Gabrielli

Het programma Vitale Lokale Samenlevingen wordt uitgevoerd door de [stichting Socires](#) in samenwerking met de School voor Politiek en Bestuur van Tilburg University, met steun van het [SKANfonds](#). Zie voor meer informatie over Vitale Lokale Samenlevingen: www.vitaallokaal.org

---

De eerste Eigen Kracht-conferentie werd in Nederland gehouden in 2001. Initiatiefnemer van deze speciale methode van besluitvorming is Rob van Pagée, op 23 april 2015 te gast op de vierde werksessie van Vitale Lokale Samenlevingen die gewijd is aan participatie en *samenredzaamheid* van burgers. Hij wordt geïnterviewd door Thijs Jansen van Stichting Beroepseer, in aanwezigheid van circa dertig vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, gemeentelijke overheid, de universiteit en de hogeschool. De - historische - plek van samenkomst is de Corvershof in Amsterdam, van oorsprong een liefdadigheidsinstelling van de Nederduitsch Hervormde diaconie waarvan de bouw werd bekostigd door een schenking van mr. Joan Corver, de in 1719 overleden schepen van Amsterdam. De Corvershof is eigendom van de Protestantse Diaconie en biedt onderdak aan verschillende maatschappelijke organisaties en sociale ondernemers met doelen verwant aan de diaconie. De Eigen Kracht Centrale heeft er een dependance; het landelijke kantoor is gevestigd in Zwolle.

Thijs Jansen (links) interviewt Rob van Pagée

De achtergrond

Wat bracht Rob van Pagée (1946) ertoe te beginnen met de Eigen Kracht-conferentie en de Eigen Kracht Centrale? Maar eerst wil Thijs Jansen wat meer weten over Van Pagée's achtergrond, een domineesgezin van zes kinderen. Vader was dominee en had graag dat Rob theologie ging studeren. Van Pagée: “Hij wilde een predikantengeslacht en zei altijd: theologie studeren, dat betaal ik wel, voor de rest bekijk je het maar. We zijn nooit diepe vrienden geworden, om het zo maar te zeggen”.

Van Pagée bleek moeilijk op school, het wilde niet zo lukken. Maar geheel onbewust was dat niet: “Het was een goede manier om niet aan de verwachtingen te voldoen”. Hij ging uiteindelijk naar de ambachtsschool en toen de militaire dienst in, eigenlijk een manier om zelfstandig te kunnen worden. “Dat was een bevrijding. Maar daarvoor had ik nog een paar maanden in de psychiatrie gewerkt als vakantiehelp. De personeelsman zei tegen me toen ik in dienst ging: jij bent goed voor de psychiatrie, en ik weet wel een manier om jou vroeger uit dienst te krijgen. Ik vond dat een rare gedachte want ik wilde opticiën worden; dat leek me wel wat. Maar toen ik een paar maanden in dienst zat, dacht ik hé wacht even, vroeger eruit is ook wel mooi, en zo ben ik in de psychiatrie terecht gekomen en B-verpleegkundige geworden”.

Voordat hij in 1971 bij de Raad voor de Kinderbescherming kwam werken, ging Van Pagée eerst naar Canada: “Daar werd ik voor geworven, een kindertehuis op het platteland van Québec waar ze een personeelsprobleem hadden omdat ze alleen boerenzonen en -dochters konden krijgen zonder opleiding. Ze zochten er mensen met een zorgopleiding. Daar heb ik twee jaar als fysiotherapeut gewerkt”.

Terug in Nederland “heb ik wat toen de urgentieopleiding werd genoemd, gevolgd in het maatschappelijk werk. Daarvoor moest ik tegelijk een baan in de zorg hebben en die kreeg ik bij de Raad voor de Kinderbescherming. Als er narigheid met een kind of een familie was, moest ik daarnaar een onderzoek doen. Ik ging naar de moeder toe, praten met de vader als ie er was, met de kinderen, de huisarts en de school. Vervolgens ging ik terug naar mijn werkbegeleider bij de Raad. Wij maakten dan samen een plan voor dat gezin. Ik was een aardige jongeman maar ik had wel degelijk de sterke arm van een wettelijke maatregel achter me, voor als het nodig was. Ik begreep, en stond daar ook achter, dat de overheid moet kunnen ingrijpen als kinderen mishandeld en verwaarloosd worden, maar ik vond dat ingrijpen op den duur akelig werk. Ik moest de kinderen uit huis plaatsen, zij zaten met hun spullen in vuilniszakken en al achter in mijn auto onderweg naar een tehuis...”

Na acht jaar ging Van Pagée de pleegzorg in: “Daar heb ik veel plezier aan beleefd. In Amsterdam werkte ik bij het Sociaal-Agogisch Centrum ‘Het Burgerweeshuis’, waar een afdeling gezinshuizen was. Vier kinderen in een gezinshuis en het huis was van hen. Daar zochten wij dan pleegouders bij. Wij waren trots op de manier waarop we die mensen selecteerden, met *fingerspitzengefühl*, zeiden we. Echtparen beoordelen of ze geschikt waren. We hadden zeker acht gesprekken met hen als zij het werden en iemand van ons ging een weekeind bij hen logeren. Dan moet je toch een beeld hebben. Maar ik vergeet nooit die keer, nog maar een half jaar later, dat een door ons geselecteerd echtpaar ging scheiden. Dat hadden we niet voorzien met de selectieprocedure waar we zo trots op waren. Dat scheiden is helemaal niet zo onlogisch. Een overweging om actief te worden in de pleegzorg kan ook zoeken zijn naar een nieuwe uitdaging in het leven: zullen we een nieuw huis kopen of nog een kind maken? En pleegzorg kan dan ook... Ik realiseerde me dat we feitelijk een gewoon sollicitatiegesprek voerden met wel duizend vragen waar zij wel duizend-en-één antwoorden op hadden. Het ging ons erom of wij hen wel geschikt vonden en we hadden geen aandacht voor hun besluitvormingsproces. Dat moet anders dachten we toen en we moeten van die eenzijdige selectie naar een voorbereidingsprogramma op hun werk in de pleegzorg. We gingen schrijven. Tot iemand zei: bestaat er zoiets al niet? Niet in Nederland. Uiteindelijk hebben we - in

de pre-Google-tijd - een Amerikaans voorbereidings- en samenwerken-aan-selectie-programma gevonden en naar Nederland gehaald. Dat is ingevoerd onder de naam STAP-pleegzorg educatietraject”. Dit trainingsprogramma voor ouders hielp mensen een weloverwogen besluit te nemen.

Al eerder In 1983 had Van Pagée met anderen de stichting Op Kleine Schaal opgericht. Tehuizen waren er teveel en ze waren te groot, deinstitutionaliseren was het devies, al werd dat destijds nog niet zo genoemd. Het was de tijd van ‘hou het klein’, volgens de filosofie van E.F. Schumacher, de pleitbezorger van de kleinschaligheid die met zijn boek *Small is beautiful* internationaal de aandacht trok.

En hoewel (kleine) tehuizen soms nodig zijn voor heel ingewikkelde kinderen, aldus Van Pagée, we moeten weg uit het institutie-denken: “Het systeem doet meestal de dingen voor mensen, of aan mensen, maar lang niet altijd met mensen”. Het gevolg daarvan is dat veel menselijke kracht onbenut en ongebruikt blijft.

Fluitend naar huis

Op een goede dag liep Van Pagée op een conferentie “ergens een workshop in” en ontdekte hij de *family group conference*, een in Nieuw-Zeeland ontwikkelde manier van omgaan met problemen en familiekwesies op basis van tradities van de oorspronkelijke bevolking van Nieuw-Zeeland, de Maori. De Nieuw-Zeelandse overheid nam die traditie als uitgangspunt om de *family group conference* als centraal mechanisme in de nieuwe ‘Kinderen, jongeren en hun familie-wet’ vast te leggen (1989). Het principe van de *family group conference* is: maak de kring groter rond de hoofdpersoon, leg het probleem in het midden van die kring en vraag de aanwezigen als eerste om een plan. “Mijn verrassing was toen: er is dus wèl een andere manier dan van buitenaf ‘ingrijpen’ zoals ik bij de jeugdbescherming deed. Vraag het eerst aan henzelf. Het was het antwoord op de vraag waarmee ik rondliep vanaf het moment dat ik bij de Kinderbescherming begon. Ik weet nog dat ik toen fluitend naar huis ging en dacht: nou dat kunnen we hier ook doen”.

Vlot ging het echter niet: “Iedereen was midden jaren negentig aan het fuseren, of aan het de-fuseren. Het stelsel was heel druk met zichzelf en op een gegeven moment ben ik er mee opgehouden. Totdat er een goede collega kwam, Job van As van het Sociaal-Agogisch Centrum die in Engeland met hetzelfde in aanraking was gekomen. We hebben een nieuwe poging gewaagd, en het slimmer aangepakt”. Een aantal geïnteresseerde organisaties legden wat geld in, het VSB-Fonds ging steunen en met een klein startkapitaal kon begonnen worden. Paul Nixon die met *family group conference* actief was in Engeland werd uitgenodigd voor het geven van een eerste training.

De eerste conferentie

Vanuit de stichting Op Kleine Schaal werd in 2001 het Centrum voor Herstelgericht Werken opgericht, de voorloper van de in juni 2002 opgerichte Eigen Kracht Centrale. Herstelgericht werken, overgewaaid uit de V.S. en ontstaan in de jaren zeventig is een methode die bemiddelt tussen daders en slachtoffers van misdrijven en hun wederzijdse familie en vrienden-netwerk. In Nederland noemden we dat destijds een Echt Recht-conferentie. De *family group conference* en het herstelgericht werken vormen de basis van de Eigen Kracht-conferentie waarvan de eerste in Nederland plaatsvond in mei 2001.

Het essentiële uitgangspunt van de Eigen Kracht-conferentie is behoud van zeggenschap en regie van burgers over hun eigen leven. Een familie, een groep mensen, maakt een plan dat draagvlak heeft om daarmee problemen rond een persoon op te lossen of te verminderen. De deelnemers gebruiken hun eigen kracht om hulp te bieden waar ze dat kunnen en hulp te vragen aan de

hulpverlening als dat nodig is. De eigen regie blijft voorop staan, ook in contact met organisaties en overheden.

Wel is het zo dat de overheid voorwaarden kan stellen aan het plan en moet kunnen ingrijpen als daar een reden voor is. Dat geldt in alle landen die het Kinderrechtenverdrag hebben ondertekend. Van Pagée: “We zeggen niet: we kieperen het probleem over de heg bij de familie en die zoekt het verder maar uit. Als een moeder bijvoorbeeld drinkt, moeten er in het plan ook afspraken zijn die dat aanpakt. Als een familie daar geen rekening mee houdt, dan kan het plan niet als goed en veilig worden geaccepteerd”.

Een gouden greep

Sinds 2001 zijn er meer dan 10.000 conferenties georganiseerd, voor kinderen en jongeren, voor ouderen, gezinnen, scholieren, ernstige en chronische zieken, daklozen, schooluitvallers, mensen met psychische problemen, dreigende uithuiszetting, (ex)gedetineerden, buurtkwesities, mensen met een verstandelijke of lichamelijke beperking, en daders en slachtoffers van een misdrijf.

Elke Eigen Kracht-conferentie wordt goed voorbereid door een coördinator. Deze persoon heeft een activerende functie en is vooral gericht op het zo groot mogelijk maken van een (veilige) kring. Hij of zij mag geen belang hebben bij de uitkomst van een plan en mag zich niet bemoeien met de inhoud: “Toen wij begonnen met conferenties faciliteren was de onafhankelijkheid en neutraliteit van de coördinator het moeilijkst te realiseren onderdeel. Wij als professionals konden alleen maar denken aan coördinatoren als andere professionals. Tot één van ons op de gedachte kwam zijn broer als coördinator te vragen. Het was een ICT-man, een aardige en praktische vent, met het hart op de goede plaats. Ik vond dat eerst een gekke gedachte, maar we hebben het wel gedaan. En dat was een gouden greep. Het is helemaal niet moeilijk om zo coördinatoren te vinden. Inmiddels hebben we in Nederland achthonderd onafhankelijke, getrainde medeburgers als coördinatoren die geen belang hebben bij de uitkomst van een plan. Ze spreken gezamenlijk wel honderd talen en komen uit alle mogelijke culturele, achtergronden. Zo hebben burgers een keuze: man of vrouw, culturele achtergrond, taal”. Zij zijn niet in dienst maar krijgen per conferentie betaald voor hun werk.

De term ‘eigen kracht’

Eigen kracht is inmiddels ook een door de politiek gebezigde term.

Thijs Jansen: Eigen verantwoordelijkheid, eigen kracht, participatie. In dit krachtenveld dreigt het gedachtegoed van de Eigen Kracht Centrale om allerlei redenen enigszins uit het zicht te raken. In 2014 blijkt ineens dat jullie veel minder inkomsten hebben. Nogal paradoxaal in een tijd waarin je zou zeggen: als er een tijd rijp is voor dit concept, dan is dat nu. Er is toch iets aan de hand.

Van Pagee: “Dat is een ander probleem. In de decentralisatie is het stelsel ook weer aan het doen wat het het liefste doet, namelijk zichzelf reorganiseren. ‘t Is dus heel erg bezig met zichzelf en minder met waar het om gaat, de families. Je zou kunnen zeggen dat je aan de ene kant de systeemwereld hebt, en aan de andere kant de leefwereld van mensen. De systeemwereld denkt: als wij nou maar heel goed samenwerken, dan wordt het allemaal fantastisch. Maar dat is niet zo. De energie moet zitten in een goede samenwerking met de hoofdpersoon en diens familie en vrienden-netwerk. Daar zit naar mijn idee te weinig energie in, die gaat op aan de nieuwe procedures en wie wat wanneer doet: herorganiseren, fuseren, of de-fuseren. Hetzelfde als we toen in het begin hadden”.

Zijn die professionals weer helemaal met zichzelf bezig? Maar het vervelende voor jullie is dat het Eigen Kracht-concept in een soort verkeerde hoek wordt gezet op dit moment.

“Dat begon al in 2008. Er waren ambtenaren van Binnenlandse Zaken die zeiden: hé, eigen kracht, mooi. De mensen gaan het nu allemaal zelf doen, zonder kosten voor de overheid. Maar zo

eenvoudig is het natuurlijk niet. Net zoals je niet kunt *empoweren*, kun je wel condities daartoe scheppen, om een plan vragen bijvoorbeeld, ook als je daar voorwaarden aan stelt. Mensen nemen dan het heft in eigen hand, nemen de regie en worden zo krachtiger. Het lijkt dat mensen de klok hebben horen luiden, maar niet precies weten waar de klepel hangt”.

Het is dus verkeerd begrepen, en in de verkeerde hoek terechtgekomen? Maar het is bewezen dat de conferenties werken. Het is goedkoper. Is de effectiviteit in getallen te zien? Wat zit er in de weg?

“Ik zie het in het buitenland ook gebeuren dat mensen niet echt zelf de regie mogen houden, de hulpverlening is ook *employment driven*. Het gaat ook over werkgelegenheid, over salarissen. Tachtig procent van het plan dat de familie-groep maakt voeren zij uit, en twintig procent zijn vragen om formele hulp. In Amsterdam is een onderzoek gedaan naar de effecten van een Eigen Kracht-conferentie in jeugdzorgsituaties en die effecten zijn ook gekapitaliseerd. Per situatie scheelt dat 17.000 euro na aftrek van de kosten voor de Eigen Kracht-conferentie. Dat is dus substantieel. Wethouder Asscher van Amsterdam had toentertijd wel duizend van die situaties. Dan kun je er wel drie nullen achter zetten”.

Dan worden de organisaties wakker en denken: dat geld gaat straks allemaal bij ons weg?

“En dan wordt het ineens niet meer zo'n leuk experimentje met inspraak van burgers, maar kan het wel eens leiden tot een *system change*”.

Van Pagée is niet pessimistisch. Uiteindelijk is het zo dat mensen zich er goed bij voelen het heft in eigen hand te nemen en te houden: “Je ziet het op meer plekken, studenten die zich aan het verzetten zijn tegen stelselachtige dingen, zoals rendementdenken. Het is toch idioot dat volwassen burgers over hun eigen problemen of conflicten niet als eerste de regie hebben. Natuurlijk lukt het niet bij iedereen. Ik weet ook uit onze cijfers dat in een op de tien situaties een conferentie niet mogelijk is, te veel ellende en teveel gebeurd waardoor een conferentie niet veilig georganiseerd kan worden”.

Sinds 1 januari 2015 heeft iedereen die met jeugdzorg of de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) te maken krijgt, recht op het maken van een eigen plan van aanpak. Dat is wettelijk geregeld in de Jeugdwet. In Artikel 51 H van het Wetboek van Strafvordering staat dat de politie daders en slachtoffers in een zo vroeg mogelijk stadium zal inlichten over de mogelijkheden van bemiddeling. Toch betekent dat nog niet dat het ook gebeurt: “Toevallig hoorde ik deze week een procureur-generaal op een bijeenkomst in Amsterdam zeggen: daar hebben we geen geld voor, sorry. Terwijl we dus heel goed weten wat herstelbemiddeling kan opleveren, is een kosten-baten analyse verdraaid moeilijk te maken. En voor de mensen die belangen bij de status-quo hebben is het ook niet aantrekkelijk om die te maken. Dat zou wel eens consequenties kunnen hebben voor de manier waarop we het stelsel hebben georganiseerd”.

Van Pagée voegt er nog aan toe dat als je een programma wilt invoeren je er gauw zeven jaar mee kwijt bent, en programma's met als kern de regie in eigen hand nemen gaan wel drie keer zo lang duren. *System change* is een langzaam maar gestaag proces.

Tot slot stelt Jansen de vraag aan Van Pagée of zijn protestantse achtergrond met de traditie van 'soevereiniteit in eigen kring' van invloed is geweest op zijn passie voor Eigen Kracht?

“Dan kan niet anders. Dat heb je natuurlijk meegekregen van thuis. Mijn broers en zussen, ze zitten allemaal in het onderwijs of het sociaal werk. Ja, er zijn wel verbanden, en nu je dit zo zegt, denk ik dat mijn vader zou opkijken als hij hier bij geweest was. Toch meer dominee dan gedacht”.

Kleine stapjes zetten

Marijke Verstappen, gemeentesecretaris van Wageningen en op deze bijeenkomst fungerend als *sidekick* meent dat de rode draad in Van Pagée's verhaal zijn zoekende geest is. Al vanaf het begin van zijn carrière had hij het gevoel dat het anders moest en ging, al doende, met volharding op zoek naar andere methoden: "Zo van: ik laat me inspireren, ik ga ervoor. En als hij een andere aanpak had gevonden, nam hij die niet klakkeloos over, maar ging hij reflecteren. Dat vind ik interessant om mee te nemen. In de gemeente hebben we volop te maken met decentralisaties. We worden nonstop geconfronteerd met het feit dat het anders moet, maar hoe? Dan is het mooi om te horen over reflectie. Zulke momenten nemen we vaak niet omdat we gedreven worden met zijn allen, door eisen hier en tijds-klemmen daar. Door bezuinigingen. We noemen dat wel beleid maken of reflectie, maar dat is het in essentie eigenlijk niet. Dat gesprek met elkaar aangaan en echt nadenken, daar nemen we weinig tijd voor en die tijd wordt ons ook niet gegeven.

Een tweede punt in Robs verhaal is het recht om je eigen regie in deze wereld te mogen hebben. Het gaat om de mens en de menselijk kracht. Hoe krijgen we dat recht op een goede manier in het middelpunt van alles wat we doen? En dan maak ik een bruggetje naar de participatiemaatschappij. Dat is volgens mij het meest waanzinnige, verkeerde woord dat er ooit door iemand de wereld is ingeslingerd in de afgelopen jaren. Wij kregen er ook collectief pijn van in ons buik en dachten: van dat woord komen we nooit meer af. We moeten loslaten, we mogen het weer zelf doen, maar mensen ruiken dat het gaat om gewoon bezuinigen. En dat maakt het weer ongelooflijk lastig om het goed te gaan doen, dat is echt heel moeilijk.

De weg naar de burger, de inwoner, zijn we nu al worstelend met elkaar aan het terugvinden. Het is dan ook balen dat een initiatief als Eigen Kracht ondergesneeuwd dreigt te raken in wat je kunt noemen de wereld van het geld, want dat is toch wel een drijvende kracht achter de decentralisaties.

Als derde punt noem ik *system change*. Die hoop ik nog mee te maken. Of ik dan nog bij een gemeente werk of dat ik allang iets anders doe, of op mijn 85ste voor mijzelf zorgend bezig ben, ik hoop dat er iets is terechtgekomen van die *system change*. Zelf zit ik nog even in de wereld van het systeem en ik hoop van binnenuit wat te kunnen doen. De vraag is hoe lang je zoiets volhoudt, maar ik ga er nog even mee door.

Als vierde punt zou ik de cijfers en het onderzoek naar effecten willen noemen, naar die van Eigen Kracht bijvoorbeeld. Aan de ene kant is het hartstikke mooi als we dat soort cijfers hebben, maar ze kunnen gebruikt worden door de politiek om te zeggen: laten we dit vooral doen, of laten we het vooral niet doen. Ik heb gemerkt dat cijfers vaak niet terzake doen, het is maar net welke kant je met elkaar uit wilt. Je kunt ze gebruiken en misbruiken. Of je denkt: waar is de onderste la? Dat is jammer want met een onderzoek zou je best wat kunnen doen. Maar je ziet er op dat moment ook de relativiteit van in. Als de politiek niet wilt, kun je met twintig cijfers aankomen, of met tweehonderd, dat is niet wat gaat maken dat iets werkt.

Wat werkt dan wel?

Ik denk: kleine stapjes zetten. Ik heb goed geluisterd naar de goeroes van het transitie-management. Zij zeggen dat als het gaat lukken, het minimaal twintig jaar zal duren. Vandaar dat ik zeg dat ik hoop dat ik er dan nog bij ben.

Wat we nodig hebben is de juiste mensen op de juiste plek, die met vasthoudendheid dingen voor elkaar krijgen, al doende. En of ze dan in de systeemwereld zitten, of daarbuiten, het gaat uiteindelijk om de mensen die denken: het moet gewoon lukken en dan elke keer weer bedacht zijn op het feit dat je niet opnieuw in de eigen valkuil dondert zoals de overheid zo vaak doet: dat het nieuwe ontdekte op een gegeven moment niet weer een institutie an sich wordt”.

De discussie

steeds bewust te blijven.

De discussie wordt geleid door Pieter Hilhorst, oud-wethouder van Amsterdam, VARA-ombudsman van 2010 - 2012 en schrijver/journalist. Hij vertelt dat hij Eigen Kracht-coördinator is en in het verleden het televisieprogramma *Pioniers* heeft gepresenteerd voor de IKON dat ging over op *system change* gerichte voortrekkers. Een van die pioniers was Rob van Pagée, door de televisiekijkers gekozen tot pionier van de eeuw. Hilhorst benadrukt nog eens dat het bij Eigen Kracht niet gaat om de eigen opvattingen en dat het moeilijk is je daarvan

Samenvatting discussie

1. Er is een soort machtsstrijd aan de gang tussen mensen die belang hebben bij de huidige situatie en degenen die een *system change* willen. Een verhaal van Marten Toonder illustreert dat. Op een gegeven moment heeft iemand uitgevonden dat je gratis en voor niets energie kunt opwekken. Iedereen komt in opstand. Oliemagnaten en andere belanghebbenden die denken: O god, dat is absoluut niet de bedoeling. Maar er wordt niet openlijk gezegd dat het over macht gaat.
2. Mensen zitten a.h.w. in de systeemwereld gebakken en handelen vandaaruit met de beste bedoelingen. Er is ook angst voor verandering.
3. Het is moeilijk in een ander denkraam van burgerkracht en eigen kracht te komen als je in de systeemwereld bij elkaar zit. We blijven erin zitten als we blijven controleren in plaats van faciliteren. Als we blijven *zorgen voor* in plaats van *zorgen dat*. Als je de macht hebt, word je op een bepaalde manier blind en lui, en ook angstig.
4. Als mensen vijftig jaar gewend zijn aan een klant-consumentenhouding, moeten ze daarvan afkicken en een switch maken om burger te worden. Maar dat gaat niet in vijf jaar gebeuren, maar dat hoeft ook niet twintig jaar te duren als je het slim inricht.
5. Eigen Kracht is het weer teruggeven van zelfbeschikkingsrecht aan mensen die langzaam consument zijn geworden. Het is begonnen als een beweging en blijktbaar is dat nodig als je met elkaar iets visionairs wilt uitdragen. Maar Eigen Kracht is ook een bedrijf geworden dat wordt geabsorbeerd door het stelsel. Het wordt zelf systeem of in het systeem gezogen, er komt wetgeving. Dat gaat altijd zo. Het is een paradox. Als je wilt dat mensen zelf plannen maken, ernaar handelen en verantwoordelijk zijn, heb je een organisatie nodig met organisatoren. Er is dan een soort Uber nodig om weer een beweging te krijgen.
6. In tien jaar tijd zijn de studiegidsen op de hogeschool vijf keer zo dik geworden. De examencommissies hebben het zes keer zo zwaar gekregen met bezwaarschriften. Het systeem houdt ook de opleidingen gevangen. Het is lastig om Eigen Kracht in het onderwijs in te voeren.
7. De term Eigen Kracht wordt tegenwoordig misbruikt en verkeerd geïnterpreteerd. Mensen denken dat het betekent: zoek het zelf maar uit. Ook denken mensen dat professionals bij Eigen Kracht-conferenties niet meer van belang zijn. Maar dat is een misverstand. Als bij de Raad voor de Kinderbescherming een geval van een kind op het bureau dwarrelt, dan meldt de Raad dat aan voor een Eigen Kracht-conferentie. Er komt een

onafhankelijke coördinator die de kring rond het kind groter maakt. Er wordt een conditie gesteld, er moet iets geregeld worden over bijvoorbeeld een alcoholprobleem van een ouder. Dan heb je een plan. De professionals hebben dat plan - opgesteld door de familie - hard nodig. Gemiddeld bevat het plan een aandeel van twintig procent van professionals. Dus die professionals moeten blijven en gaan samen met de familie aan het werk.

Als je een ernstige dwangneurose hebt kun je wel een oom hebben die je op de vingers tikt, maar je hebt meer aan een therapeut die je leert ermee om te gaan.

Professionals blijven een belangrijke rol vervullen, zij nemen alleen een andere positie in dan voorheen.

8. In Rotterdam is een rechtszaak over een onder toezichtstelling van een kind geweest waar de rechter bepaalde dat het probleem eerst in familiegroepsverband besproken moest worden. Het voordeel van de nieuwe Jeugdwet is dat je je kunt ontworstelen aan de dwang van de overheid en dat advocaten hierop kunnen wijzen. Vaak weten mensen niet dat de mogelijkheid van Eigen Kracht bestaat.

9. De econoom Thomas Sedlacek die zich bezighoudt met de oorsprong van de economie en sociale waarden heeft gezegd dat er twee stromingen zijn, een met een harde en een met een zachte kant die door elkaar heenlopen en elkaar in balans opvolgen. We zouden met elkaar moeten zoeken naar het momentum waarin de transitie, de structurele verandering, kan plaatsvinden.

10. Psychiatrische werkers en sociaal werkers in het veld zouden geen boodschap hebben aan cijfers over kosteneffectiviteit van de financieel manager of de wethouder. Er zijn kosten en er zijn baten en de samenleving heeft ongelooflijk veel baat bij bepaalde dingen. Die baten vallen evenwel niet in het begrotingsboekje van de gemeente. Ze vallen bij de zorgverzekeraar, of bij de huisarts die meer tijd krijgt voor de patiënten omdat er minder op het spreekuur komen. Dat komt voor een deel door de decentralisatie. De gemeente investeert in de samenleving, maar krijgt er geen baten voor terug. Dat betekent minder onderhoud aan wegen of minder lantaarnpalen. *Follow the money* is dus heel belangrijk.

11. Een argument tegen het feit dat professionals weerstand hebben tegen cijfers is het volgende: In Zuid-Holland is een onderzoek gedaan dat heel precies aangeeft hoeveel geld er aan gezinnen is uitgegeven. De professionals die erbij betrokken waren schrokken zich wild en zeiden: Wat! Wordt er voor dit gezin 168.000 euro uitgegeven? Als wij dit geld ter beschikking hadden, zouden we heel wat anders kunnen doen dan we nu kunnen.

Cijfers kunnen ook bevrijdend werken. Er zijn uiteraard professionals die zeggen: faciliteer mij, help mij met de cijfers en loop mij verder niet in de weg. Er is niets mis mee professionals kostenbewust te laten worden. In de jaren zeventig was economie onderdeel van de opleiding voor maatschappelijk en cultureel werk.

Een andere punt wat betreft kosten is dat de decentralisatie de gemeente met een set afspraken heeft vastgenageld aan een instelling met transitie-arrangementen, omdat er continuïteit in de infrastructuur moet zijn. Maar over anderhalf jaar is die overgangperiode voorbij en dan gaat het kostenelement wel degelijk een rol spelen bij de gemeente.

12. Er zijn mensen die niet om emancipatie zitten te springen. Je moet ze dus opvoeden hoe ze straks het heft in eigen hand kunnen nemen. Het gaat om veranderen van routines en gewoonten. Professionals moeten zeggen bij Jeugdbescherming: wij praten nooit over een gezin zonder het gezin erbij. Het begin van de hulpverlening is een plan maken. Wat gaan we doen? Over verandering van gedrag ook nog dit: Als dat een recht is, of een gebod, dan zijn we niet bezig met gedragsverandering, maar met systemisch ingrijpen: O, dat mag ik niet doen! We hebben hele rijen boeken staan over gedragsverandering, maar uiteindelijk gaat het er toch om: wat is mijn overtuiging, welke goede en slechte ervaringen heb ik die maken dat die overtuiging blijft?

Als er iemand op de conferentie komt die zegt: O god, tante Annie is er ook! Meneer zou u mij niet willen helpen? dan kun je je als professional gevleid voelen. Ah, ze zien wat in mij, maar dat is een grote valkuil. Val er niet in.

13. Er zou een cultuur moeten komen waarin het normaal is om te experimenteren. Dan kun je leren en zeggen: dit werkt wel en dat niet. In plaats van een belangenstrijd komt er dan een verlangenstrijd met ruimte voor creativiteit en variëteit.

Lessen voor hoogopgeleiden

Na de discussie doet Gabriël van den Brink, hoogleraar maatschappelijke bestuurskunde aan de Universiteit van Tilburg aan het begin van zijn slotbeschouwing een mededeling, dat hij even heel breed gaat uithalen. Dat wil zeggen: een omweg bewandelen om uiteindelijk weer terecht te komen bij Eigen Kracht. Hij noemt zijn korte betoog *Lessen voor hoogopgeleiden*, in het bijzonder professionals en beleidsmakers. Praktische vragen kunnen volgens hem niet opgelost worden als we niet op een andere manier gaan nadenken over wat zorg is en de rol daarin van de professionals:

“Uit onderzoek van biologen, onder wie de Nederlander Frans de Waal, naar in groepen levende dieren komen de laatste twintig jaar buitengewoon interessante inzichten naar voren. Een daarvan is dat ze goed voor elkaar zorgen. Ze zijn zorgzaam voor elkaar en streven niet uitsluitend hun egoïstische verlangens na. Daar hebben ze dus geen verstand voor nodig, dat doen ze omdat ze een gemeenschap vormen. Wij stammen van de zoogdieren af en dragen het genetisch programma van de primaten mee. De neiging om voor elkaar te zorgen, zit van nature in ons en die is sterker naarmate de verwantschap groter is. Familieleden zorgen dus voor elkaar, in alle culturen, hoe verschillend ze verder ook zijn georganiseerd. Op een interessante manier is dat in de Eigen Kracht-conferentie terug te vinden.

Aan het eind van de achttiende eeuw dacht de econoom Adam Smith als eerste na over marktwerking. Maar daarvoor had hij al een boek geschreven, *A theory of moral sentiment*. Daarin betoogde hij dat mensen van nature in staat zijn sympathie of compassie voor elkaar op te brengen. We kunnen ons inleven in de ander en dat komt door ons vermogen tot verbeelding. Als er roerende beelden op televisie komen over een ramp, worden we erdoor geraakt. In ons hart, niet in ons verstand. Als het ons hart raakt, zijn wij geneigd geld in te zamelen om te helpen. Dit is iets buitengewoon menselijks en vrij spontaan aanwezig in de samenleving.

De waardering die er in beginsel is voor de aanpak van Eigen Kracht, op allerlei plekken in de wereld, heeft zijn redenen en die gaan ook niet zomaar verdwijnen. Want, er is sinds 1970 in Nederland iets gebeurd. We zijn bijna allemaal liberaal geworden. Dat wil zeggen: we hebben recht op regie over eigen leven, we bepalen zelf met wie we wel en met wie we niet omgaan en hoe lang, daar hebben we geen familie, overheid of kerk meer voor nodig. Dat is zo ongeveer de levenshouding die denk ik 95 procent van de Nederlanders onderschrijft. We gaan de komende jaren niet terug in een hok van de overheid.

Maar we hebben wel een probleem. In diezelfde periode van 1970 was er ook een ander proces: het rationaliseren van veel diensten, beroepen en organisaties. Rationaliseren betekent onder meer:

1. dingen moeten professioneel georganiseerd zijn;
2. ze moeten niet te duur zijn, wel efficiënt;
3. ze moeten wel passen in ons verstand.

Het vervelende is nu dat het menselijk verstand - dat ik trouwen buitengewoon hoog heb - andere dingen doet dan het menselijk hart aangeeft. Die aandrift om voor elkaar te zorgen past niet in de

rationalisatie van een heleboel organisaties, ook niet van de overheid. Duizenden mensen verdienen hun brood met rationaliseren, procedures, protocollen, systematiseren, regels, hokjes afvinken, evaluaties, rapporten, en ga maar door.

In de privéwereld, de leefwereld, gebeurt dat niet zo. We hebben dus te maken met twee tegen elkaar ingaande stromen. Denkers, modellenmakers en rekenaars zijn met de beste bedoelingen, en veel beter dan de vorige generatie, bezig met perfectioneren. Je kunt dus wel enigszins begrijpen dat er voortdurend gesproken wordt over een botsing tussen de systeemwereld en de leefwereld. Maar als we het probleem in die termen proberen te begrijpen, dan maken we het probleem onoplosbaar. Het is veel te monolithisch gedacht.

Aan de ene kant de systeemwereld die totaal rationeel is, alle macht heeft en ook nog het geld, en aan de andere kant de arme leefwereld met het hart, de verliezer. Maar als we goed hebben geluisterd naar de discussie, dan is dat niet wat er aan de hand is. In een samenleving, en ook in een stad als Amsterdam, is er iets heel anders aan de hand. Er is niet een groot machtsblok van professionals en beleidsmakers met daarachter financiële belangen versus arme families die in de problemen zitten. Zo is het niet. Het is veel vloeibaarder zou ik haast zeggen. Veel toevalliger.

Wat er toe doet is hoe wij erover nadenken, en daar wil ik een paar dingen over zeggen.

Andere balans

In de eerste plaats werden er vraagtekens geplaatst bij de behoefte van professionals om te *zorgen voor*. Dat zou niet goed zijn. Ik denk dat we de impuls om te zorgen voor niet zomaar moeten weggooien of minachten. Ik denk dat de georganiseerde impuls om te zorgen voor mensen in problemen een heel belangrijk kenmerk is van alle beschavingen en dat wij in het Westen dat op een heel bijzondere manier georganiseerd hebben in de verzorgingsstaat. Dat is bijzonder, dat je van staatswege zorg krijgt aangeboden. Dat is eigenlijk uniek. De meeste staten beperken zich tot een paar elementaire taken als verdediging van het grondgebied, belasting heffen en rechtspreken. Ik zou dat zorgen voor niet zomaar weggooien.

Alleen is de vraag: hoe zorg je voor? En daar komen we opnieuw op een belangrijk punt. We zijn aan het ontdekken dat oude vormen van zorg, de paternalistische, niet meer werken en plaats maken voor iets anders.

Het pleidooi is eigenlijk: niet ophouden met zorgen voor. Het gaat erom te begrijpen dat als je wilt zorgen voor, je de natuurlijke impulsen die in ieder mens, in iedere familie of lokale gemeenschap aanwezig zijn niet moet overstemmen met een professionele rationaliteit. Zo van: jij hebt ervoor gestudeerd, jij hebt een perfect model in je hoofd, of je hebt veel ervaring, je bent zo'n geschikt talent. Nee, de mensen zelf, in hun natuurlijke setting, moeten serieus worden genomen, ook als ze niet gestudeerd hebben. Vooral als ze niet gestudeerd hebben.

Die manier van denken is dus iets anders dan tegenover elkaar stellen van: wij zijn van de goede kant en we vinden de systeemwereld tegenover ons. De veranderende sensibiliteit voltrekt zich zowel in de systeemwereld als in de leefwereld. Of liever, in de vele systemen die we hebben, want we hebben niet een systeem, maar vele systemen.

We moeten dus goed uitkijken en de dingen op een intelligente manier combineren. Ons een beetje ondernemend opstellen. En soms kan een bezuiniging wel degelijk ook een kans zijn om een goede aanpak in het systeem te duwen. Soms ook niet. We moeten goed opletten. Soms kan het helpen als je een wethouder hebt die extra geld uittrekt voor een mooi project. Je kunt dan met ondernemerszin intelligente combinaties proberen.

Laten we meer ruimte maken voor die elementen die in het echte leven volop aanwezig zijn en ertoe doen en die niet zomaar in het verstand passen of te rationaliseren zijn. Dat kan door op een andere manier over deze dingen na te denken, over onszelf, over professionals en beleidsmakers.

Waar het over gaat is of je ook kunt zien - en dat is een ander zintuig dan je verstand - of er in een situatie krachten zijn die het goede versterken. Dat kan een kracht zijn in de familie, een oom of een buurman, het kan ook een wethouder zijn trouwens, of een professional. Je moet dus anders kijken.

En als we dan naar Rob kijken, valt op dat hij zichzelf niet geslaagd vindt als academicus, zal ik maar zeggen. Sterker nog, hij ging naar de ambachtsschool, en dat is natuurlijk niets in onze samenleving van hoogopgeleiden. Maar mensen die met hun handen werken, die iets ambachtelijks hebben, staan veel dicht bij de wereld van de zintuigen en het fysieke leven. Ze staan dicht bij mensen.

De lessen voor hoogopgeleiden houden in dat ze iets moeten afleren en iets opnieuw leren. Ik doel hier ook - en ik formuleer het wat onvriendelijk - op protestanten. Ik ben zelf katholiek, en ik wil die tegenstelling nog wel eens graag op de spits drijven, maar ik zeg: ophouden met denken. Ik zeg het nu wat extreem, maar het leven met al zijn fysieke kanten, met alle passies, krachten en irrationaliteiten, moet niet altijd onderworpen worden aan de leer, aan de schrift, aan de taal, aan een bepaald soort rationaliteit. Dat is niet de weg. Het omgekeerde, daar pleit ik trouwens ook niet voor. Maar er moet een andere balans komen en ik denk dat die in principe in de Eigen Kracht Centrale aan het werk is en daar door veel mensen wordt herkend. Daar moeten we nog een taal bij vinden om ons mee uit te drukken. Maar we moeten er anders over praten en anders over denken dan in het monolithisch denken van het systeem versus de leefwereld”.

Het interview met Rob van Pagée was het vierde in een door Vitale Lokale Samenlevingen georganiseerde reeks van twaalf werksessies. In elke sessie voert Thijs Jansen, verbonden aan de School voor Politiek en Bestuur van Tilburg University en de Stichting Beroepseer, een gesprek met een voortrekker.
